

храм, у XVIII столітті називалася «Титарською». Я — титарка, а ще провідна фахівчиня у літературному музеї. Ці дві ніші я навіть не розділяю, бо майже всі музейні працівники є парафіянами нашої церкви. Ба більше, сюди також належить уся мистецька верства міста, починаючи від Сергія Жадана, театру «Арабески», різних оркестрів. Наприклад, рок-гурт «Жадан і собаки» є волонтерами нашої церкви.

У 1929 році через атеїстичний терор богослужіння в храмі припинилися. Клір і активних парафіян заарештували, деяких розстріляли. Саму ж святиню перетворили на клуб, а пізніше на брудний і безбарвний кінотеатр «Спорт», де годі було розпізнати церковні стіни. Місцева громада Української автокефальної православної Церкви отримала храм у 1991 році й розпочала його відновлення. Роботи всередині тривають 30 років. Ми мріємо відбудувати цей храм таким прекрасним, яким він був ще до жовтневого перевороту [1917 р. — Ред.]. Це була одна з найкрасивіших і найбільших церков, тринавна, тут вміщалося 1500 людей.

Яким є життя вашої парафії?

У 2015 році ми почали процес переходу парафії в Українську греко-католицьку Церкву. Цю ініціативу підтримали всі вірні разом із нашим архієпископом владикою Ігорем (Ісиченком). Тож із 2021 року наша парафія перебуває в юрисдикції УГКЦ. Раніше ми були в структурі Української автокефальної православної Церкви, власне, весь інтелігентський патріотичний склад Харкова належав до цієї церкви. У процес переходу ми були задіяні ще з початку незалежності, а разом з тим брали участь і в Помаранчевій революції. Ми їздили до Києва на Майдан і підтримували Майдан тут. Тоді з наметового містечка в Харкові розпочався проєкт «Різдво разом». До нас із хором Українського католицького університету «Стрітіння» приїздив Мирослав Маринович, колишній політ'язень радянського режиму, публіцист, правозахисник, проректор УКУ. Спільно ми об'їздили Харків і область. Під час цих відвідин гості познайомилися зі студентами наметового містечка, й відтоді розпочався проєкт, у рамках якого на Різдво студенти приїжджають у певні міста (зазвичай на Півдні чи Сході України), де діляться з місцевими громадами радістю народження Христа, колядують, виступають з вертепами, знайомлять з українськими традиціями та атрибутами цього свята.

Потому розпочалась Революція Гідності, тому з 2013-го по 2014 рік я була в Києві. Коли повернулася до Харкова, то разом з однодумцями почала тут формувати волонтерські об'єднання, аби підтримати наше військо, якого фактично тоді не було. Все трималося на волонтерах. У церкві ми збирали кошти. Люди були бідними, але долучалися всі. Нам вдавалося збирати сотні тисяч — і на Майдан, і для армії. Саме тоді виникла волонтерська група «Доброчинець» нашого братства Андрія Первозванного.

Вже з 2014 року «Доброчинець» разом із групою «Україна єдина» від УКУ, студентським театром та вертепом щомісяця бували на фронті. Спочатку більше у військових, потім, коли конфлікт став «замороженим», ми почали працювати і з цивільним населенням. Різноманітні освітні програми пропонувала студентська організація «Україна єдина». Щомісяця вони приїжджали сюди, у храм, робили репетиції, а відтак ми виїжджали на тиждень на лінію фронту. У січні 2022 року ми з вертепом протягом 10–15 днів об'їздили всю лінію фронту, а вже з кінця лютого, коли розпочалася активна фаза війни, приїхали волонтери «України єдиної». Вони приїхали без вертепу, але з фурою, яка везла допомогу хлопцям. Ми розвезли зібране по лінії фронту.

Юра Мурин з дружиною Соломією сьогодні також приїжджають до нас, і ми звідси вирушаємо на Донеччину. Тому для нас, як і багатьох волонтерів, 24 лютого триває досі. Пори року помічаємо по тому, що треба змінювати одяг, а так ми не мали жодного вихідного відтоді, як уперше виїхали своїми бусами на перони вокзалу. Це була ще та екзотика, коли треба по коліях переїжджати з однієї платформи на іншу і з потягів скидати вантажі. На прохання про допомогу відгукнулися всі наші друзі зі Львова. Тож роботи було багато, і ми не відклали її, попри те, що Харків бомбили майже безперервно. Під тими обстрілами ми збирали вантажі та привозили в церкву. В якийсь момент вся церква була заповнена гуманітаркою. Це все треба було сортувати, розбирати. Люди приходили й допомагали. Хтось більше розбирався в медицині, хтось брався за продуктові набори. Ми розподілили все між частинами храму: в одному кутку — продукти, в іншому — медицина, гігієна. Майже ніхто не відходив, навпаки, приходило ще більше людей. Вони казали: **«Ми не знали, що церква може бути такою. Це по-справжньому народна церква, тут все так вільно, відкрито»**. Навіть сьогодні можна кастинг проводити *(усміхається)*, як народ приїжджає сюди зі словами: **«Ми нічого не просимо, тільки дайте нам**

можливість допомагати». Нам часто кажуть, що волонтери «вигоріли», але насправді їх щодня прибуває все більше і більше. У будь-яку вільну хвилину вони приходять і допомагають.

Які звільнені з-під окупації території ви забезпечуєте? В яких умовах там живуть люди?

Ми часто буваємо в місцях, які були окуповані, потім наші їх звільнили — як Циркуни, наприклад, чи Руські Тишки, чи Прудянка. Позавчора були в Коробочкиному — це майже лінія фронту, десь один кілометр. Там безперервні обстріли, але ми приїжджаємо і під обстрілами, роздаємо допомогу, ліки. Якщо є хворі, то забираємо їх до Харкова. Евакуацією займаємося постійно. До речі, за кілька днів будемо забирати людей із Коробочкиного: мама паралізована, дочка з психічним розладом. Нам треба знайти для них помешкання і прилаштувати. Схожих випадків дуже багато. Наприклад, одна родина, якою ми займаємося, спілкується жестовою мовою. Вони були в Руських Тишках. Дружина не чує зовсім, не кажучи вже про звуки касетних бомб. З будинку, який горів, жінка витягнула чоловіка. Тоді на їхніх очах усе господарство — коти, собаки, корова — згоріло. **Вони декілька днів були без хліба, воду з річки пили, а потім якось доповзли вночі до нашого блокпоста. Я не знаю, як їх не застрелили, бо вони слова не могли сказати, тільки жести.** З їхньою евакуацією нам допомогли інші волонтери. Тепер прилаштовуємо їх у безпечних зонах. Ці всі історії на межі фантастики.

Позавчора прийшла молода жінка з маленькою дитиною і каже: «Я з Сіверодонецька, люди на вулиці сказали, що ви мені допоможете. Нам нема де дітися. Ми втекли, і що з нами буде — невідомо. А зараз живемо просто на вулиці». Ми пів дня з'ясовували, чи є у нас якісь притулки для людей з інших областей. Богу дякувати, додзвонилися до міської ради, і їх влаштували. Тепер ми опікуємося цими людьми. Надалі братимемо їх зі собою в недільну школу.

Насправді людей, які сюди потрапляють без грошей, речей і не мають куди подітися, іноді довго не милися, дуже багато. Ми з перших днів забирали таких людей з-під завалів і обстрілів. Так врятували головну художницю театру «Березіль» Іру Голіц. Вона забарикадувалася, уже просто божеволіла:

ні води, ні хліба, нічого нема. Знайомі архітектори з Америки повідомили: вона точно там, забирайте її звідси. Наші хлопці поїхали до неї, а вона не відчиняла нікому двері. Двері вибили, і так її забрали. Ми вже знали про такі випадки. Власне, Іру Голіц ми тоді справді врятували, тепер вона в безпеці й дякує, що її не покинули. Все це завдяки американським друзям.

Коли 24 лютого 2022-го почалася евакуація з Харкова, я тоді подумала, що, напевно, навіть в Африці є українці (усміхається). Нам телефонували з Південної Африки і Латинської Америки. З яких міст тільки не дзвонили, щоб не попросити про допомогу для своїх рідних! Я була на зв'язку 24/7. Тоді й зрозуміла, що **Україна — це велике світове село. Не європейське, а саме світове.**

Волонтери, з якими ми знайомилися і які зараз тут, — це підприємці, що не захотіли виїжджати з міста. Спочатку заочно ми познайомилися з Максимом, який організував групу, що вивозила людей з Харкова у напрямку Полтави, Світлодарська. Люди безперервно телефонували: хтось вимагав, хтось кричав, хтось ридав. Отакий період був десь до 8 березня. А вже з 8 березня ми розпочали працювати з гуманітаркою, бо до цього займалися лише евакуацією людей. Відповідно, почали тісно співпрацювати з владою і поліцією. На цьому особливо хочу наголосити, бо в мене з поліцією ще з дев'яностих років були складні стосунки. Мене навіть заарештовували за українську діяльність — роздачу прапорців, значків. Маю 206-ту статтю, другу частину — за хуліганство і побиття міліції. Тому раніше, коли я бачила поліцію, переходила на інший бік вулиці, настільки не могла їх терпіти. Але під час цієї війни я полюбила нашу поліцію. Більшість із них виїхала в Дніпро, адже думали, що Харків захоплять. Тут залишився один спецполк поліції та ще декілька підрозділів, почали нам у всьому допомагати. Спочатку в евакуації, а потім під час комендантської години супроводжували, коли приїздили нічні потяги й треба було забирати допомогу. Зранку до вечора — постійно поліція була з нами. Власне, з того часу спецполк і підрозділи поліції, які залишилися без своїх командирів, з нами дружать, постійно до нас приїжджають, а ми їх завжди годуємо і ділимося всім, що маємо. Такі-от дивні метаморфози відбуваються.

Знаєте, під час першої фази війни, 2014 року, мені на Майдані дісталася і від «Беркута», і від «Ягуара». А потім «Ягуар» приїхав сюди, в Харків. І той самий

Ольга Різниченко

*«Саме кремль — абсолютне зло,
точка перебування диявола на цій землі»*

З перших днів Революції Гідності 2013 року українські релігійні громади відчинили двері своїх храмів для всіх, хто потребував прихистку. По сьогодні в умовах війни церкви активно допомагають протистояти ворогу в тилу й на передовій. Однією з таких громад є Свято-Дмитрівська парафія УГКЦ у Харкові. Тут допомагають розміщувати біженців, забезпечують їх харчами, ліками, транспортують людей з інвалідністю й одиноких із деокупованих територій. І це аж ніяк не повний перелік волонтерської діяльності парафіїн під керівництвом титарки (церковної старости) храму Ольги Різниченко.

В інтерв'ю проєкту «Малі історії Великої війни» волонтерка розповіла про те, як люди згуртувалися довкола церкви, аби щодня наближати перемогу України; про волонтерство «від серця до серця»; про російську літературу та її наративи абсолютного зла; про історію незламності з передової.

Пані Олю, розкажіть, будь ласка, про себе й про те, що вас пов'язує з Харковом.

Моє ім'я Ольга Різниченко, цього року мені виповниться 65 років. У Харкові живу останні 30–40 років. А взагалі я родом із Мелітополя. Тепер це окуповане місто, за яке мені дуже болить.

Ми з вами перебуваємо у Свято-Дмитрівському храмі, який постав у XVII столітті як фортеця біля колишнього козацького блокпоста, щоб обороняти місто від загарбників — тоді кочівників і татар. У 1679 році на архиєрейській леваді звели церкву. До речі, вулиця, на якій розташований Свято-Дмитрівський

«Ягуар», який Гаврилюка роздягав на Майдані, у нас звільняв обласну адміністрацію. Тобто раніше ми були по різні боки барикад, а тут опинилися на одному боці.

Коли у 2014 році почалася війна, ми їздили під Слов'янськ, там були три лінії: на першій — батальйон Кульчицького, потім 93-тя бригада, а з ними разом «Ягуар» стояв. Ми ж не могли тільки своїм майданівцям допомогу привозити, почали всім допомагати. Згодом із вінницьким «Ягуаром» подружилися так, що навіть вивозили їхніх загиблих. Тепер ми з багатьма із них наче родичі. Це дуже важливий момент для становлення нашої держави. **Ми радіємо, що розрив, тріщина між патріотичними силами і силовим блоком зменшується. Так українці стають справжнім суспільством, де кожен виконує свою роль і функцію.**

Ви задували, що з 24 лютого по 8 березня жили в режимі 24/7. Що в той момент відчували, попри втому? І що давало вам внутрішню силу рухатися далі?

Найдраматичніший момент був, коли СБУ заблокувала мій телефон. І, до речі, досі його не розблокувала. Тобто він є у вайбері, телеграмі, але контакт не поновили. Десь дванадцять годин я була повністю без засобу зв'язку. Волонтер Артем Фесун, що зі Львова туди-сюди їздив, привіз мені інший телефон. Ще й пожартував: «Найгірший момент для Ольги Іванівни був тоді, коли вона залишалася без зв'язку». Насправді в мені є затятість у критичні моменти: як ота жаба з оповідки, яка, щоб не втопитися в сметані, має рухатися, аби з неї збити масло, так і я — маю йти до кінця, молитися. Я молюся весь час, як би важко не було. **В такі моменти шкірою відчуваєш присутність Божу поруч із собою, і навіть дякуєш таким моментам, коли ти просто по лезу ходиш, а Бог тримає тебе за руку.** Тоді нічого не страшно.

Що найбільше тривожить або гнівить вас?

Момент, коли я не можу нічим допомогти. Хочу звернутися до всіх: поможіть нам, щоб було чим допомагати людям! Я знаю, що десь на складах все заповнено гуманітарною допомогою. З цього приводу на початку війни я часто сварилася з обласною і міською владою. Тому що ми не маємо що розвозити, а вони мають. Ми можемо відвезти людям, які тиждень сидять

без хліба. У них це все є, але треба пройти бюрократичні перепони, стати в чергу, заповнити якісь документи, аж через тиждень щось отримати. Такі ситуації мене бентежать. Тому ще раз через вас хочу закликати всі фонди та всіх, хто міг би, допомогти нам гігієною, продуктами, ліками. Ми дуже швидко все передаємо людям.

Чи залишилися у вас рідні на окупованих територіях?

Це питання мені ставили військові, які арештували нещодавно наше авто в селі Барвінкове на Харківщині. Словом, їдемо ми, і я бачу дуже гарну церковцю. Знімаю дорогу, знімаю церкву, і тут нас перестривають військові з автоматами: «Вийдіть! Руки на голову, голову вниз, паспорти показати». Потім ми дізналися, що там неподалік був штаб, тому не дивно, що нас почали перевіряти. Взяти мій паспорт, а там місце народження — Мелітополь. «Ви з окупованої території!» — кажуть мені. Тоді я на власній шкурі відчула те, що відчувають люди з Донецька, Горлівки, Луганська, які ще з 2014 року сюди їхали, і на них дивилися з підозрою, бо вони з окупованих територій. «А раптом вони зрадники» — у багатьох була така реакція.

На щастя, з окупованого Мелітополя моя старша сестра встигла виїхала до сина в Данію. Вся родина виїхала, але те, що мою рідну Кирилівку, Азовське море і Мелітополь топчуть своїми чоботами вороги, мене дуже гнівить. Вони купаються в моєму морі, ходять по моєму місту, моїй землі. Я так чекаю, коли Херсон [наші війська звільнили місто 11 листопада 2022 р., запис розмови відбувся 25 липня. — Ред.], Бердянськ і мій рідний Мелітополь звільнять! Багато хто зі знайомих там залишається, відомості певні отримую. Я пишаюся, що в Мелітополі люди, молоді дівчата «голими руками» танки зупиняли. У них стріляли, а вони все одно виходили. Серед мелітопольців є партизани, які підривають поїзди, військові містечка, летовище. Але ясно, що й «совок» там теж залишився...

Як ваше життя змінилося після 24 лютого 2022 року?

24 лютого о сьомій годині ранку ми приїхали в літературний музей, зняли всі експозиції, попакували їх. Таня Пилипчук, директорка літературного музею, потягом вивезла все до Львова. Тепер всі наші експонати зберігаються в музеї «На Лонцького». Можливо, у вересні там проведемо виставку. А поки ми

зробили експозицію в онлайн-форматі. Вдалося провести декілька круглих столів-мостів про дерусифікацію міст. Досі маємо російські географічні назви міст, озер, рік і так далі. Центр міста названий іменами російських письменників: тут і Пушкінська, і Лермонтовська, і Пушкінський в'їзд, і Достоевський, і Толстой — весь спектр класики «великої русської літератури» наявний у харківській топоніміці. У цьому круглому столі брали участь культурологи, митці, філософи, історики. Було багато думок щодо того, як поступово такі міста, як Харків, готувати до того, щоб назви такі змінювалися. Бо ще тридцять років українці точно не будуть терпіти.

Тепер ми працюємо над одним проектом, який можна побачити в центрі міста. Біля театру «Березіль» є площа Поезії. На ній монумент Гоголя дивиться на «Березіль», а Пушкіна — на вулицю Пушкіна. Вони стоять спинами один до одного. Ця локація буде місцем, де ми плануємо провести акцію з літературним музеєм. До цієї ініціативи долучилися Таня Пилипчук, літературознавець Євген Стасіневич і я. Ми маємо ідею показати, як імперія маркерами позначала тут свій простір, і що собою являють той же Пушкін і Жуковський, які підтримали те, що в 1830 році їхня імперія залила Польщу кров'ю. Фактично те саме, що відбувається зараз в Україні. Тоді вся письменницька, мистецька російська еліта підтримала агресію проти Польщі. Пушкін погрожує «клеветникам» (наклепникам) росії, Європі: якщо вони захищатимуть Польщу, їх чекатиме така сама доля. Так і сьогодні їхня інтелігенція виступає, підтримуючи путіна. Ідея цієї виставки — показати, що в основі люджерної імперської ідеології лежить російська література. Наприклад, почитайте промову Достоевського про Пушкіна, про «білого царя», який має правити світом і «врятувати» світ від морального розпаду. Чи не те саме вони говорять про нас і про Європу? Тобто ми їм заважаємо. «Русские мальчікі» у Блока, у Достоевського, у Пушкіна, які збираються в кабаках і «плачуть над судьбами» світу — вони, як лжепророки, проголошують себе в цьому світі спасителями. Це, власне, і є основа. «Велика русська література» — основа цієї війни проти України. Їхні «твори» — концентрація абсолютного зла, замаскованого формулою про порятунок світу. Російські літератори оголосили себе посланцями Божими на Землі. І оця гординя їх приведе до знищення. А Україну Бог обрав, швидше за все, щоб цьому абсолютному злу протистояти. І тому з нами весь європейський світ, який дуже повільно прокидається, поступово розуміючи, що це справді абсо-

лютне зло. Не Іран, не Ірак, не таліби, а саме кремль — абсолютне зло, точка перебування диявола на цій землі.

Ви згадували, що багато харків'ян поїхало з міста, тому що боялися, що Харків буде захоплено. В контексті того, що вони будуть повертатися, бо тут залишилися їхні домівки, які завдання перед собою ви ставите?

Ох, мені б дуже цього хотілося... Моя донька з онучкою Аполлінарією тепер у Грузії. Для них це травма. Поліна пішла в перший клас, і в шість років пише книжки про те, що почалася війна, що нас щодня бомблять. Ми всі мріяли, що День Незалежності відзначатимемо у Харкові. Але коли Терехов, наш мер, почав говорити, що в місті вже безпечно і можна повертатися, я була категорично проти. З цією позицією я виступала декілька разів по радіо, телебаченню і казала, щоб люди ще не поверталися, тому що росіяни будуть ставити собі за мету захопити Харків. Я розізлилася на владу, що вони покликали людей.

Коли ми їздимо, роздаємо допомогу, то бачимо, що багато людей таки повернулося, діти гуляють на вулицях. Мене це справді гнівить, ці люди мали би бути в безпеці. Але, з іншого боку, багато хто повертається, бо деінде не зміг влаштуватися. Хоча є й ті, хто дуже гарно влаштувався у Львові, в Польщі, в Німеччині. Однак не всі змогли себе там знайти. Кажуть, що не можуть стерпіти, коли чують «понасхали»... Таке, на жаль, буває, і часто в цьому винні самі українці. В Європі чи у Львові є багато невдячних людей. Так завжди було, ще за часів Другої світової війни. Часто добра не пам'ятають, а погане закарбовується на все життя. Один шестирічний хлопчик повернувся з батьками до Харкова. Тут зробив собі блокпост. За розмовою розповів мені, що батькам казали: якщо вони російською розмовляють, то хай їдуть додому. А він тут блокпост зробив: український воїн, який захищає свою землю! Такі випадки є. На це не треба заплющувати очі.

Наразі ми допомагаємо людям у Харкові і в околицях Харкова, бо там дуже страшно, особливо, де нульова зона, де постійно обстрілюють. Чимало людей не хочуть виїжджати. Росіяни сплячуть, рівняють із землею села, але люди все одно залишаються. Багато хто не має грошей, не хочуть виїжджати. Багато лежачих. Волонтерський рух у Харкові дуже розгалужений, є групи, як-от «Kitchen», які в ці місця доправляють гарячі обіди. З цими волонтер-